

AKSIOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA KITOBXONLIK MADANIYATINI BAHOLASH MEZONLARI

G‘ulomjonova Ziyoda A‘zamjon qizi

Buxoro innovatsiyalar universiteti

Annotatsiya: *Mazkur tezisdagi talabalarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish va uni baholashda aksiologik yondashuvning o‘rni tahlil qilinadi. Shuningdek, kitobxonlik jarayonida qadriyatlar tizimining ahamiyati, o‘qishga bo‘lgan munosabat va motivatsiyani aniqlovchi mezonlar yoritilgan. Muallif tomonidan kitobxonlik madaniyatini baholashning asosiy ko‘rsatkichlari sifatida shaxsiy qadriyatlar, mutolaa faolligi, tanqidiy fikrlash va mustaqil xulosa chiqarish qobiliyatlari taklif etiladi.*

Kalit so‘zlar: *aksiologik yondashuv, kitobxonlik madaniyati, qadriyatlar tizimi, mutolaa, talaba shaxsi, baholash mezonlari, tanqidiy fikrlash, motivatsiya*

Аннотация: *В данной диссертации анализируется роль аксиологического подхода в формировании и оценке культуры чтения у учащихся. Также подчеркивается важность системы ценностей в процессе чтения, критерии определения отношения к чтению и мотивации. Автор предлагает в качестве основных показателей оценки культуры чтения личные ценности, читательскую активность, критическое мышление и навыки самостоятельного суждения.*

Ключевые слова: *аксиологический подход, культура чтения, система ценностей, чтение, личность учащегося, критерии оценки, критическое мышление, мотивация*

Abstract: *This thesis analyzes the role of the axiological approach in the formation and assessment of a reading culture in students. It also highlights the importance of the value system in the reading process, the criteria for determining the attitude to reading and motivation. The author proposes personal values, reading activity, critical thinking and independent judgment skills as the main indicators for assessing a reading culture.*

Keywords: *axiological approach, reading culture, value system, reading, student personality, assessment criteria, critical thinking, motivation*

KIRISH

Bugungi kunda globallashuv jarayonlari, axborot oqimining keskin ortishi hamda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ta’lim tizimi oldiga yangi va murakkab vazifalarni qo‘ymoqda. Ayniqsa, yosh avlodni har tomonlama yetuk, mustaqil fikrlaydigan, yuksak ma’naviyatli shaxs sifatida tarbiyalash masalasi ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Bu borada kitobxonlik madaniyatini shakllantirish muhim pedagogik va ijtimoiy muammo sifatida e’tirof etilmoqda. Chunki kitob inson tafakkurini boyitadi, dunyoqarashini kengaytiradi va uning ma’naviy olamini shakllantirishda beqiyos rol o‘ynaydi.

Hozirgi davrda talabalarning kitob o‘qishga bo‘lgan qiziqishi pasayib borayotgani, ko‘proq qisqa va yuzaki axborot manbalariga murojaat qilayotgani kuzatilmoqda. Bu holat esa chuqur tahliliy fikrlash, mustaqil xulosa chiqarish hamda barqaror qadriyatlar tizimini shakllantirishga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli kitobxonlik madaniyatini

rivojlantirishda an’anaviy yondashuvlar bilan bir qatorda zamonaviy pedagogik konsepsiyalarni, xususan, aksiologik yondashuvni qo‘llash zarurati ortib bormoqda.

Aksiologik yondashuv -bu ta’lim jarayonini qadriyatlar asosida tashkil etishga qaratilgan ilmiy-nazariy konsepsiya bo‘lib, u shaxsning ichki dunyosi, motivatsiyasi va ma’naviy ehtiyojlarini markazga qo‘yadi. Mazkur yondashuv orqali talabalarda kitob o‘qishga bo‘lgan ongli munosabat, ichki ehtiyoj va barqaror qiziqish shakllantiriladi. Natijada kitobxonlik oddiy o‘quv faoliyatidan shaxsiy rivojlanish vositasiga aylanadi.

Shuni alohida ta’kidlash joizki, kitobxonlik madaniyatini faqat shakllantirish emas, balki uni to‘g‘ri baholash ham muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. An’anaviy baholash usullari ko‘pincha o‘qilgan adabiyotlar soni yoki qayta hikoya qilish darajasi bilan cheklanib qoladi. Holbuki, aksiologik yondashuv bu jarayonga kengroq qarashni talab etadi, ya’ni talabaning o‘qilgan asarlar asosida qanday qadriyatlarni o‘zlashtirayotgani, uning tafakkuri va hayotiy pozitsiyasi qanday o‘zgarayotganini aniqlashni nazarda tutadi.

ASOSIY QISM

Zamonaviy globallashuv sharoitida ta’lim tizimi oldida turgan muhim vazifalardan biri - talabalarda mustaqil fikrlash, ma’naviy yetuklik va yuksak madaniyatni shakllantirishdan iborat. Bu jarayonda kitobxonlik madaniyati alohida ahamiyat kasb etadi. Kitobxonlik nafaqat bilim olish vositasi, balki shaxsning ichki dunyosini boyituvchi, uning qadriyatlar tizimini shakllantiruvchi muhim omildir. Shu bois kitobxonlik madaniyatini shakllantirish va uni ilmiy asosda baholashda aksiologik yondashuvdan foydalanish dolzarb hisoblanadi.

Aksiologik yondashuv ta’lim jarayonida qadriyatlarni ustuvor omil sifatida ko‘rib chiqadi. Bu yondashuv asosida talabaning o‘qishga bo‘lgan munosabati, uning ma’naviy ehtiyojlari, intellektual qiziqishlari va ijtimoiy pozitsiyasi shakllanadi. Kitobxonlik madaniyatini baholashda aynan shu jihatlar asosiy mezon sifatida namoyon bo‘ladi. Ya’ni, baholash faqat o‘qilgan kitoblar soni bilan emas, balki ularning talaba ongiga, tafakkuriga va qadriyatlariga qanday ta’sir ko‘rsatgani bilan belgilanadi.

Birinchi muhim mezon - o‘qishga bo‘lgan motivatsiya va qiziqishdir. Talabaning kitob o‘qishga ichki ehtiyoji mavjud bo‘lsa, u mutolaani majburiyat sifatida emas, balki shaxsiy rivojlanish vositasi sifatida qabul qiladi. Aksiologik yondashuvda aynan ichki motivatsiya asosiy o‘rinda turadi, chunki bu holatda o‘qish jarayoni barqaror va samarali kechadi.

Ikkinchi mezon - matnni anglash va tahlil qilish qobiliyati. Kitobxonlik madaniyati faqat o‘qish jarayoni bilan cheklanmaydi, balki o‘qilgan materialni chuqur anglash, uning mazmunini tahlil qilish va muallif g‘oyasini tushunishni ham o‘z ichiga oladi. Talabaning tahliliy fikrlashi rivojlangan bo‘lsa, u turli manbalarni solishtirish, ulardan xulosa chiqarish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Uchinchi mezon - tanqidiy fikrlash va mustaqil xulosa chiqarish ko‘nikmasi. Aksiologik yondashuv asosida shakllangan kitobxonlik madaniyati talabaning har qanday axborotni tanqidiy qabul qilishiga yordam beradi. Bu esa uni turli noto‘g‘ri yoki yuzaki ma’lumotlardan himoya qiladi hamda ongli ravishda qaror qabul qilishga o‘rgatadi.

To‘rtinchi mezon - shaxsiy qadriyatlar tizimining shakllanishi. Kitob o‘qish orqali talaba yaxshilik va yomonlik, adolat va insofsizlik, ma’naviyat va jaholat kabi tushunchalarni anglay

boshlaydi. Aynan shu jarayonda uning axloqiy qarashlari va hayotiy pozitsiyasi shakllanadi. Bu esa aksiologik yondashuvning markaziy g‘oyasini tashkil etadi.

Beshinchi mezon - mutolaa faolligi va muntazamligi. Kitobxonlik madaniyatini baholashda o‘qishning tizimliliigi ham muhim hisoblanadi. Muntazam mutolaa qiluvchi talaba o‘z bilim doirasini kengaytirib boradi va o‘qishga bo‘lgan ehtiyojini yanada mustahkamlaydi.

Shuningdek, hozirgi raqamli davrda yana bir muhim mezon sifatida axborot madaniyati va raqamli savodxonlikni ham kiritish mumkin. Talaba nafaqat an’anaviy kitoblarni, balki elektron manbalarni ham to‘g‘ri tanlash, saralash va ulardan samarali foydalanish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi zarur. Bu esa uning zamonaviy axborot makonida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishiga xizmat qiladi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, aksiologik yondashuv asosida ishlab chiqilgan baholash mezonlari kitobxonlik madaniyatini kompleks tarzda tahlil qilish imkonini beradi. Bu mezonlar orqali talabaning nafaqat bilim darajasi, balki uning ma’naviy-axloqiy kamoloti, fikrlash darajasi va hayotiy qadriyatlari ham aniqlanadi. Natijada ta’lim jarayoni yanada samarali va shaxsga yo‘naltirilgan tus oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat - yengilmas kuch. - Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
2. To‘xtaxodjayev N. Pedagogika nazariyasi. - Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
3. Musurmonova O. Ma’naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. - Toshkent: Fan, 2015.
4. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. - Toshkent: Iqtisod-moliya, 2012.
5. Dewey J. Democracy and Education. - New York: Macmillan, 1916.